

Besides decreasing environment pollution and non renewable energy sources' losses, this also will case weakening usage of those sources as a leverage of political and economic pressure of energy exporting countries on energy importers and thereby will bring to liberalizing of international economic relations in the field of energy supplying.

Constant development of renewable energy sources usage at all regions will bring to accumulation of those described positive impacts. All together those impacts will bring the energy security features closer to sustainable development principles and will help to cope with current global problems.

Key words: *energy security, sustainable development, sustainability of energy security, renewable energy.*

Стаття надійшла 28 листопада 2016 р.

УДК 338.2

**О. Р. Сватюк,
Ю. Б. Миронов, М. І. Миронова**

СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СКЛАДОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Розглянуто проблеми досягнення ефективності національної економіки та забезпечення безпеки її функціонування й розвитку. Проаналізовано теоретичні підходи до визначення категорії «економічна безпека», наведено складові економічної безпеки національної економічної системи, з'ясовано чинники, які впливають на формування економічної безпеки держави. Обґрунтовано напрями підвищення ефективності функціонування вітчизняної економічної системи з погляду системності економічного розвитку та гарантування економічної безпеки України.

Ключові слова: *економічна безпека, економічна система, національна економіка, ефективність.*

Постановка проблеми. Проблеми ефективності національної економіки та забезпечення безпечності її функціонування й розвитку завжди посідали важливе місце в економічній науці. Посилення інтересу до економічної безпеки держави з боку вчених, підприємців, політиків пов'язано із визнанням важливої ролі, яку відіграє національна економіка в забезпеченні внутрішньої й зовнішньої безпеки країни, у формуванні оптимальної державної стратегії, що стимулює економіч-

ний розвиток та забезпечує високу ефективність функціонування економічної системи. За таких умов конкурентні ринкові відносини стали першоджерелом виникнення небезпек, ризиків і непередбачуваних ситуацій в управлінні національною економікою.

Саме тому питання теоретико-методологічного обґрунтування аспектів забезпечення економічної безпеки функціонування та розвитку економічної системи є актуальними та вимагають поглибленого аналізу.

Стан дослідження. Проблемні аспекти функціонування економічних систем, а також питання забезпечення їх економічної безпеки досліджували такі вчені, як Н. Гук [1], М. Єрмошенко [2], Г. Пастернак-Таранушенко [5], Т. Сак [6], О. Судакова [7], І. Яремко [9] та ін. У їхніх працях трактовано сутність економічної безпеки держави, вивчено теоретичні підходи до управління економічною безпекою регіонів і системи підприємництва.

Водночас вимагають розгляду питання впливу економічної безпеки на ефективність функціонування та розвитку економічної системи національної економіки.

Метою статті є обґрунтування теоретико-методологічних і прикладних аспектів забезпечення економічної безпеки функціонування та розвитку національної економічної системи за сучасних умов.

Виклад основних положень. Сучасні науковці-економісти продовжують уточнювати підходи стосовно визначення категорії «економічна безпека», що несприятливо впливає на теоретичні та прикладні дослідження.

Так, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України у своїх «Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» трактує економічну безпеку як «стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз та здатний задовольняти потреби особи, сім'ї, суспільства і держави» [3].

М. Єрмошенко зазначає, що економічна безпека характеризується збалансованістю і стійкістю до негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, здатністю забезпечувати на основі реалізації національних економічних інтересів сталий і ефективний розвиток вітчизняної економіки і соціальної сфери [2, с. 29].

Ширше та повніше поняття економічної безпеки подає Г. Пастернак-Таранушенко, зазначаючи, що «економічна безпека – це стан держави, що забезпечує можливість створення і розвитку умов для плідного життя її населення, перспективного розвитку її економіки в майбутньому та зростання добробуту її мешканців» [5, с. 29].

Економічна безпека є універсальною категорією, яка відображає захищеність суб'єктів соціально-економічних відносин на всіх рівнях, починаючи з держави і закінчуючи кожним її громадянином. Політика економічної безпеки повинна не лише зберегти її стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, а й забезпечувати можливість ефективного функціонування та сталого розвитку національної економічної системи. Внаслідок узагальнення накопиченого досвіду у сфері вивчення проблем забезпечення економічної безпеки держави нами виокремлено найважливіші складові економічної безпеки (рис.).

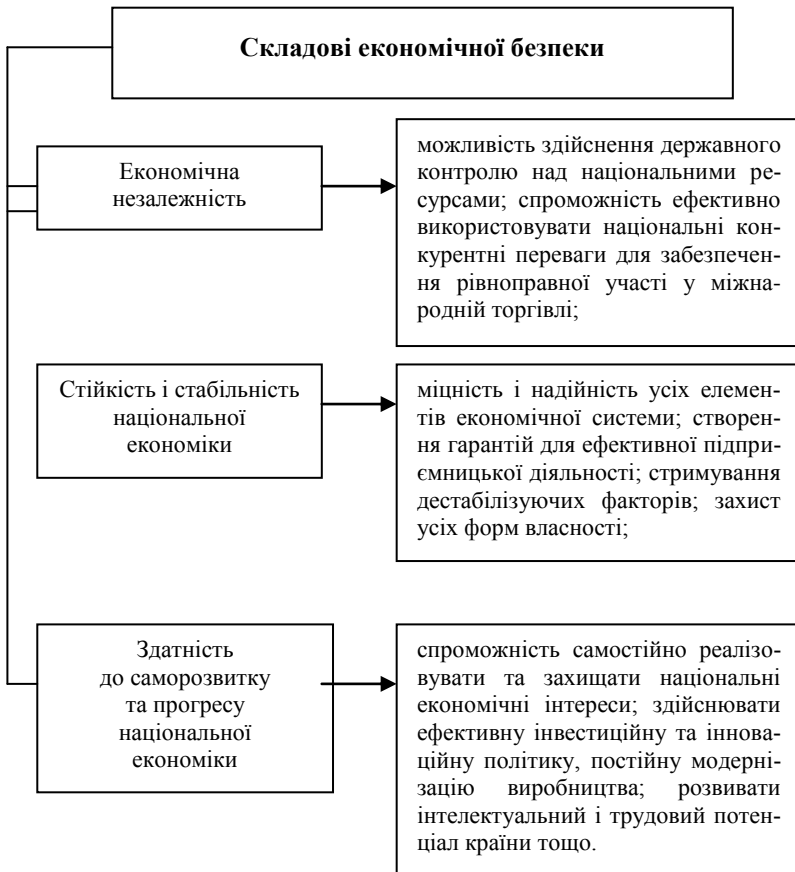

Рис. Характерні ознаки економічної безпеки держави

Політика економічної безпеки визначається на основі системи принципів, які створюють політичну і правову базу для оцінки зовнішніх і внутрішніх загроз, формування національних економічних інтересів і стратегії економічної безпеки.

Основна мета забезпечення економічної безпеки національної економічної системи – комплексне вирішення проблеми переходу до сталого функціонування і розвитку, при якому забезпечується стабільне економічне зростання на основі підвищення конкурентоспроможності країни, ефективне задоволення суспільних потреб, висока якість адміністративного менеджменту, здатність реалізації національних інтересів на світовому ринку, забезпечення гідних умов життєдіяльності населення, усунення виниклих екологічних та інших загроз.

Як результат застосування наукової методології інституціонального підходу, соціологічних досліджень і методів статистичного економічного аналізу, виявлено чинники, які впливають на формування економічної безпеки держави – чинники структурних та інституціональних трансформацій в економіці та суспільному житті.

В інституційному середовищі держава забезпечує регулювання, рух, перерозподіл і координацію фінансових, матеріальних та інформаційних потоків в економіці, що у кінцевому результаті дає змогу ефективно використовувати обмежені економічні ресурси виробничими системами [4].

Однією з головних функцій держави стає утворення такого інформаційного простору, який здатен перешкоджати викривленню актуальної ринкової інформації для суб'єктів господарювання, зменшує невизначеність їх поведінки за рахунок зниження ризиків, формування обов'язкових правил і вимог, що обмежують неналежне виконання домовленостей між учасниками ринку та узгоджують їхні спільні зусилля у досягненні взаємовигідного результату, а також знижує асиметричність у розподілі інформації. Асиметричністю у розподілі інформації вважається така ситуація, за якої частина суб'єктів ринку володіє такою інформацією, яка не є доступною для інших учасників ринку [8, с. 33], що може перешкоджати ефективному прийняттю управлінських рішень і суб'єктами господарювання, і на рівні державного управління.

Важливим чинником, який обумовлює економічне зростання та забезпечує високу ефективність функціонування національної економічної системи, є самоорганізація підприємництва, а саме виробничих систем. Однією з головних причин появи загроз економічній безпеці є запізнювання в розвитку інститутів державного управління, їх відставання від розвитку економічних інститутів. Унаслідок цього виробничі

системи національної економіки використовують свій потенціал недостатньо ефективно.

Аналіз форм і методів самоорганізації виробничих систем в Україні показав, що самоорганізація підприємництва виявляється у підвищенні активності підприємств у розробці інновацій, включаючи технологічні, технічні інновації та бізнес-інновації, у зростанні інвестиційної активності підприємств, прагненні організувати неформальні ділові мережі, за допомогою яких підприємство може впливати на державну політику. Динаміка цих тенденцій демонструє зростаючу самоорганізацію виробничих систем, а те, що самоорганізація підприємства відбувається інтенсивніше, ніж змінюється державна промислова політика, свідчить про існування певного запізнення стратегії державного регулювання економіки [7].

Адаптація підприємств відбувається швидше, ніж державні інституції реагують на змінні умови господарювання і створюють умови для підвищення конкурентоспроможності бізнесу. Тенденція самоорганізації виробничих систем на тлі зростаючої інерційності державного управління має як позитивні, так і негативні наслідки.

Позитивним наслідком є вплив посилення самоорганізації бізнесу на ефективність функціонування виробничих систем, а отже, на динаміку соціально-економічних показників на макроекономічному рівні. Серед негативних – існування та зростання неформальних, тіньових форм самоорганізації, наприклад, монополізації ринку, корупції, поширення тіньових форм лобіювання інтересів в органах державного управління, що часто суперечить інтересам суспільства.

Аналіз функціонування інститутів держави і реально наявних у практиці моделей узгодження інтересів за участю підприємництва дає змогу виокремити й обґрунтувати ролі основних агентів економіки і політики у формуванні економічної безпеки національної економічної системи, їхні цілі, інтереси, функції та методи вирішення конфліктів [1, с. 281].

Слід констатувати існування протиріч між окремими громадянами та державою в забезпеченні ними своєї економічної безпеки. Найперше це пов'язано з тим, що держава може не лише виступати гарантом економічної безпеки своїх громадян, але й сама бути для них джерелом загроз (йдеться про збільшення витрат громадян на комунальні платежі, знецінення грошових заощаджень, затримку соціальних виплат, високі податки тощо). Якщо уряд створюватиме для громадян загрозу, котра перевищуватиме ту небезпеку, від якої вона їх захищає, то такий уряд навряд чи буде викликати у них довіру. Ба більше, державне управління у такому разі не зможе бути виразником

національних економічних інтересів та ефективним агентом забезпечення економічної безпеки, адже економічній безпеці притаманний інтегральний характер, вона є результатом спільних зусиль усієї нації, що виявляється через дії всіх гілок влади на всіх її рівнях, наявних у державі сил і засобів, об'єднань громадян і окремих осіб.

З огляду на пріоритетні національні інтереси та загрози економічній безпеці країни визначаються заходи державної політики економічної безпеки, які охоплюють науково-технічну, економічну, соціальну сфери, а також політику, військову, екологічну, інформативну сфери для забезпечення національної безпеки загалом. На макрорівні з погляду системності доречно визначити пріоритетні напрями забезпечення економічної безпеки національної економічної системи та підвищення ефективності її функціонування й розвитку в сучасній Україні, а саме:

- аналіз і прогнозування основних умов ведення бізнесу в Україні на сучасному етапі, проведення моніторингу національних економічних інтересів та їх моделювання;
- зменшення енергомісткості та матеріаломісткості валового внутрішнього продукту;
- здійснення кардинальної модернізації виробництва та розвиток його наукомістких галузей;
- збереження й розвиток інтелектуального та науково-технічного потенціалу України;
- створення замкнених циклів виробництва стратегічно важливої продукції, зокрема військової техніки та озброєння;
- забезпечення фінансово-економічної стабілізації;
- здійснення широкого комплексу інституційних змін з метою динамічного розвитку національної економіки;
- забезпечення альтернативних джерел виробництва електроенергії, проведення ефективної політики енерго- та ресурсозаощадження;
- пошук та освоєння родовищ вугілля, нафти, газу, золота, алмазів тощо;
- залучення внутрішніх інвестиційних ресурсів до розвитку національної економіки;
- вирішення державою соціальних проблем (низького рівня життя населення, безробіття, злочинності, житлового забезпечення та ін.);
- боротьба з корупцією і тіньовою економікою;
- здійснення державою протекціоністських заходів, спрямованих на підтримку національного товаровиробника;

– побудова економічних відносин з іншими країнами на засадах рівноправності та взаємної вигідності, підтримка вітчизняних експортерів;

– ефективне використання Україною свого вигідного географічного розташування для здійснення міжнародних транзитів та ін.

Висновки. Таким чином, економічна безпека країни характеризує здатність національної економіки до розширеного самовідтворення з метою збалансованого задоволення потреб населення держави на визначеному рівні, протистояння дестабілізуючій дії різноманітних чинників (внутрішніх та зовнішніх), а також забезпечення ефективного функціонування виробничих систем і конкурентоспроможності національної економіки. Перспективними для подальших досліджень є питання гарантування економічної безпеки національної економічної системи України за умов макроекономічної нестабільності, розробка теоретичних і практичних засад удосконалення механізму забезпечення економічної безпеки країни.

1. Гук Н. А. Теоретичні підходи до управління економічною безпекою регіонів / Н. А. Гук // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.4. – С. 278–282.

2. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М. М. Єрмошенко. – К.: КНТЕУ, 2001. – 309 с.

3. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: затверджені Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277.

4. Миронов Ю. Б. Інституціоналізація як соціально-економічний феномен / Ю. Б. Миронов, М. І. Миронова // Вісник Херсонського державного університету. Економіка. – 2016. – Вип. 17. – Ч. 3. – С. 9–11.

5. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави. Методологія забезпечення: монографія / Г. А. Пастернак-Таранушенко. – К.: Київський економічний інститут менеджменту, 2003. – 320 с.

6. Сак Т. В. Економічна безпека України: поняття, структура, основні тенденції / Т. В. Сак // Інноваційна економіка. – 2013. – № 6 (44). – С. 336–340.

7. Судакова О. І. Формування системи управління економічною безпекою підприємства / О. І. Судакова // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2007. – Вип. 231. – Том VIII. – С. 1652–1661.

8. Сучасні економічні теорії: навч. посібник / Г. І. Башнянин, Б. М. Шевчик, Ю. Б. Миронов, М. І. Миронова. – Львів: Новий світ-2000, 2015. – 338 с.

9. Яремко І. І. Економічна безпека як складова національної безпеки держави / І. І. Яремко // Інтегроване стратегічне управління: проблеми адмініс-

трування, економічної безпеки та проектної діяльності: тези доповідей Першої міжвузівської науково-практичної конференції (м. Львів, 24–26 квітня 2013 р.). – Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2013. – С. 74–75.

Сватюк О. Р., Миронов Ю. Б., Миронова М. И. Сущностные характеристики составных элементов экономической безопасности национальной экономики

Рассмотрены проблемы достижения эффективности национальной экономики и обеспечения безопасности ее функционирования и развития. Проанализированы теоретические подходы к определению категории «экономическая безопасность», приведены составляющие экономической безопасности национальной экономической системы и факторы, влияющие на формирование экономической безопасности государства.

Обоснованы направления повышения эффективности функционирования отечественной экономической системы с позиций системности экономического развития и гарантирования экономической безопасности Украины.

Ключевые слова: экономическая безопасность, экономическая система, национальная экономика, эффективность.

Svatyuk O. R., Myronov Yu. B., Myronova M. I. The national economy security main elements justification

Authors investigate the problems of the national economy efficiency and the safety of its operation and development in this article.

Problems of efficiency of the national economy have always occupied an important place in the economic science.

The increased interest to the economic security of the state by scientists, entrepreneurs, politicians shows how crucial is role of the national economy in ensuring internal and external security of the country, in shaping of optimal government strategy that promotes economic development and ensures a high efficiency of functioning of the economic system.

Under these conditions, competitive market relations become the basic source of hazards, risks and emergency situations in the national economy management.

Economic security is a universal category that reflects the protection of subjects of socio-economic relations at all levels, from the state to every citizen. Economic security policy must not only maintain its stability to internal and external threats, but also to ensure the possibility of effective functioning and sustainable development of the national economic system.

The main goal of providing economic security to the national economic system is a comprehensive solution to the problem of transition to sustainable functioning and development, while ensuring stable economic growth based on improved competitiveness and effective satisfaction of social needs, high quality administrative management, the ability of realization of national interests on the world market, ensuring decent life conditions, the elimination of environmental and other emerging threats.

The state's economic security characterizes the ability of the national economy to expand by self-reproduction with the aim of balanced satisfaction of populations needs at a certain level, ability to oppose various destabilizing factors (internal and external) and ensure effective operation of production systems and competitiveness of the national economy into the world economy system.

The ways of providing economic security to the economic system of Ukraine are very important and must be developed and researched.

Key words: *economic security, economic system, national economy, effectiveness.*

Стаття надійшла 4 листопада 2016 р.

УДК 343.9:330.5

**Р. І. Сибірна,
А. В. Сибірний, О. В. Хомів**

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЦІЛЬОВИМ ВИКОРИСТАННЯМ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

Розглянуто особливості механізму злочинів, пов'язаних із нецільовим використанням бюджетних коштів, та вдосконалено їх криміналістичну характеристику.

Встановлено визначальні елементи, що розкривають нецільове використання бюджетних коштів: бюджетні кошти у великих і особливо великих розмірах – як предмет злочинного посягання; нецільове використання, здійснення видатків, надання кредитів – як спосіб учинення злочину; службову особу – як типову особу злочинця; документи – як типові сліди вчинення злочину.

Ключові слова: *економічні злочини, господарські злочини, бюджетні кошти, нецільове використання, криміналістика.*

Постановка проблеми. Згідно з даними Головного управління статистики України, загальна кількість виявлених злочинів з року в рік зростає. Приміром, у 2010 р. їх було зареєстровано 13871 (з них 8176 – злочини у сфері господарської діяльності), у 2011 р. – 16573 (8601 відповідно), у 2012 р. – 17509 (10246), у 2013 р. – 15337 (11330), у 2014 р. – 17469 (6026), у 2015 р. – 18664 (4813). Проте кількість злочинів, пов'язаних із нецільовим використанням бюджетних коштів, залишається відносно стійкою: у 2010 р. – 27, у 2011 р. – 39, у 2012 р. – 37, у 2013 р. – 40, у 2014 р. – 45, у 2015 р. – 32.